עוזר ווארשאווסקי
שמוגלערס (1920)

שפּירט אַ ווייטאָג אין קאָפּ. עפּעס מאָדנע טוט אים דאָרט ווי־באַם שייטל. ס׳קומט אים פּאַר, ווי מען שטעלט אים דאָרט ווי מען דריקט אים איין דעם קאָפּ אין אַ קלעם. אַריינגעגנ מען — ער האָט געמיינט, אַז אָט, אָט און ער פּלאַצט אוי. וויל ער אויפהויבן אַ האַנט און אָנרירן, זעען, וואָס דאָרט אי־אַוועקרייסן די קלעם — אָבער ער באַוועגט בלויז מיט ד פינגער און די האַנט, וואָס איז קוים — קוים געווען אונטער געהויבן, פאַלט צריק אים און ער פאַרמאַכט די אויגן.

דאַן דערפילט ער, מיטאמאָל אַ לייכטעריקייט. עפּעס זייער אָן אָנגענעמע זאַך גלעט אים דאָס פּנים און ס׳קומט אים פּאַר, ווי עמיצער וואָלט געווען זייער לייכט אים אָנגע־בּעמען באַ דער האַנט. עפנט ער ווידער די אויגן און דערזעט נאַטשען, וואָס שטייט אַריבערגעבויגן איבער אים אַזוי, דאָס דער אָטעם אירער שלאָגט זיך אָן אָן זיין פּנים. פאַרשטייט ער נישט, וואָס דאָ איז און וואו ער געפינט זיך, נאָר ער ווערט פאַרווינדערט:

„וואָס שטייען עפּעס דאָ נאָך צוויי בעטן? וואו בין איך? און וואָס טוט זיך דאָ?"

ער דערשפירט אָבער, אַז ער מוז זיין קראַנק און, אַז ער איז זייער, זייער שוואַך.

וויל ער זיך אויפזעצן, אָבער די אברים גיבן זיך נישט קיין ריר, טראַכט ער:

„אַ פייער זיכט מיך... וואָס איז דאָס מיט מיר?"

נעמט ער זיך ביסלעכווייז דערמאָנען, וואָס עס איז גע־שען נעכטן — היינט... אין זאַיאַזד.

פרעגט ער:

— „נאַטשאַ! גדזע יעסט אויטשעץ?"

— „אויטשעץ וו׳דאָמו. — ענטוועט זי."

— „פּאַיעכאַל?"

— „פּאַיעכאַל."

נעמט ער ווייטער טראַכטן: גאָלקאָפּ האָט מיר פאַריקט די פינגערלאַך און איך בין געפאַלן..." און ווידער צו׳ן איר:

— „יעסטעם כאָרי?"

— „יעסטעש כאָרי."

— „באַרדזאָ?"

— „באַרדזאָ."

ענטוועט זי אַלץ מיט זיינע אייגענע ווערטער און זי פירט מיט איר האַנט לייכט איבער זיין שטערן. דאַן דערמאָנט זי זיך אָן דעם דאָקטאָרס אָנזאָג, נעמט זי אַ לעפעלע טיי און טראָגט עס צו צו זיין מויל.

פאַרשעמט זיך דער יינג. „וואָס הייסט? אין מויל אַריין... וואָס בין איך — אַ קינד אין וויג?.." וויל ער אָנעמען אַליין דאָס לעפעלע און די טיי גיסט זיך אויס אויף די קאָלדערע. בייזערט זי זיך אָן אויף אים:

— ליג, „ספּאָקוינע!"

טראַכט ער:

„האָ, האָ, בין איך דאָך קראַנק אויף אַן אמת, האָ, האָ..."

טרינקט ער שוין איצט פון איר האַנט און דערנאָך פרעגט ער, וועמעס שטוב דאָס איז. ענטוועט זי, אַז דאָס איז איר שטוב. פרעגט ער אויף סטעפקען און אויף סטאַשען. זעט זי, ווי ער רעדט אַזוי אַלע ווערטער קלאָר, קוקט זי אים אין די אויגן אַריין און דערפריידט זיך מיט אַ גרויסע שמחה:

„באָזשע! באָזשע!"

נעמט זי אַרומשפרינגען איבער דער שטוב, טאַנצט און זאָגט כלערליי באַוועגונגען. יאָגט ער זי נאָך מיט די אויגן — אַהער און אַהין; רעכטס, לינקס; דאָרט און דאָ.

פרעגט ער עפּעס, קומט זי צו צו זיין בעט און זי נעמט אים פאַרציילן, וואָס ס׳איז געשען פון וועגעם טאָג אָן ביז היינט. צוויי וואָכן איז ער אַזוי געלעגן אין דער היץ — צוויי וואָכן.

וויל ער נישט גלייבן: „צוויי וואָכן?"

דערציילט זי, וואָס ער האָט עס אַלץ אויסגערעדט אין די צוויי וואָכן, מיינט ער, אַז זי וויל אים אָפּנאַרן. „צוויי

קע, גיט מען אויך זיי, וועלכע קאָנען מיט ביידע הענט קוים דערהאַלטן די ביקס.

איצט האָט יאַנעק אָוועקמאַרשירט, איבערלאָזנדיק פיר מאַן—אַ וואַך פאַר דעם מאַגיסטראַטס און באַלד קומט ער צריק מיט אַ פאָן, אַן אַנדערן שוין, וועלכער ווערט ערשט אַריינגע-זעצט אין די גרויסע האַקן-רינגען איבער דעם מאַגיסטראַט-טויער. אַז דער פאָן האָט זיך צופלאַטערט האָט די שטאָט דערזעען ערשט... ווערט אַ געמירמעל אויפן מאַרק און דער פאָן נעמט זיך פאַלבן, פונקט ווי אַ טייכל. איינער פרעגט באַם צווייטן:

—וואָס זענען דאָרט פאַרא „ליטערעס?"
—דאָס איז: „פּע," „אָ," „וואו."
—וואָס מיינט מען דאָס?
דאָס האָט קיינער ניש געטראָפן. ערשט אין אַ צייט אַרום איז מען געוואָר געוואָרן:
„פּאָלסקאַ אָרגאַניזאַציע וואָיסקאָוואַ!.."

איצט זענען די פירן אָנגעקומען פון וואַרשע און די יינגען, וואָס האָבן שוין געוויסט פון דעם נייס, זענען באַלד אַרויס אויף די גאַס. זיי האָבן זיך געדרייט אַרום דער אויס-געשטעלטער „שרענגע" און געקוקט מיט קנאה אויף די אַלע שנצים, וואָס טראָגן ביקסן און וואָס קומען שוין אויס אין זייערע אויגן גאָר ניש' די אייגענע... פייפקע קאָן זיך גאָר ניש' איינהאַלטן, ער מוז שוין טאַקי צוגיין צום „דאָוואָודז-צע," וואָס פירט אָן מיט דער רייע „געביקסלטע" און זאָגן:
—„יאַנעק, דיי מי טאַקושע סטזעלבע!..."

אָבער, אַז יאַנעק ענטווערט אים גאָר ניש, ער איז עפּעס גאָר פאַרנעמען — ער זעט גאָר ניש קאַ' פייפקן, ער קען גאָר ניש אַ זעלכן... גייט פייפקע צריק צו די זייניקע מיט אַ פאַר-שעמט פּנים...

די דייטשן האָבן געפירט אונטערהאַנדלונגען מיט די „זעלנער" און ס'איז זיי פאַרזיכערט געוואָרן אַ רויק אָוועק-

בכ̈רן פון שטאָט... האָבן זיי זיך שנעל געמאַכט די פעקלאַך און דער שרייבער פון דער קאָמענדאַנטור, וואָס האָט געהאַט די וועש זיינע באַ אַ וועשן אויפן צווייטן עק מאַרק — איז געגאַנ-גען נאָך איר אין באַגלייטונג פון אַ זעלנער...

שפּעטער, אַרום מיטאָג-צייט, זענען פאַרפאָרן אויפן מאַרק עטלאַכע „פּאָדוואָדעס" און אָפּגעשטעלט זיך באַם מאַגיס-טראַט, זענען באַלד אַרויסגעקומען אַלע דייטשן, אויפגעזעצט זיך אויף די וועגנס און זענען אָוועקגעפאָרן אין די אייגענע ריכטינג, וואו ס'איז געפאָרן אין דער פרי דער וואַכמייסטער. אַ „סטראַזש" האָט זיי באַגלייט ביז אַ שטיק פון שטאָט אַרויס...

ווען די דייטשן זענען אָוועק האָבן זיך די זעלנער אַ לאָז געטון אין די צימערן פון דער קאָמענדאַנטור. יאַנעק אָבער האָט זיי אָפּגעהאַלטן...

—אפשר איז געמינעוועט...

זענען אַלע באַלד צריק אַראָפּ פון די שטיגן און אַרויס, אין איין אָטעם, פון טויער, אויף דער גאַס האָבן זיי ערשט פריי אָפּגעעטעמט. צוויי, בלויז, פון די מוטיקסטע זענען אַרויף און געמאַכט אַ גרינדלאַכע רעוויזיע אין אַלע צימערן. דאַן איז יאַנעק געוואָרן אויסגערופן אויף קאָמענדאַנט פון שטאָט. ווי אַ קאָמענדאַנט האָט ער געפונען פאַר נייטיק אַרויסצוגעבן אַ באַפעל: „אַלע זאָלן זיך צעגיין אַהיים, מ'זאָל ניש שטיין אין קאַ' קיפקעס. מ'זאָל היטן די אָרדינונג."

האָט זיך אָפּגעליידיקט דער מאַרק און שטעטל איז גע-קומען עפּעס אין „וואַקלעניש" אַריין. מ'האָט ניש געוויסט, וואָס צו טון און וואָס צו רעדן.

ס'האָבן זיך געגעמען טראָגן קלאַנגען פון פאַרשידענע שטעט—גאָר ניש קאַ' פריילאַכע קלאַנגען;

. . . .

...האָט מען זיך צונאַנדגעקליבן אין די שטובן און, אַרויס-קוקנדיק, דורך די פענצטער און דורך די טירן פון די גע-וועלבן, האָט מע' געוואַרט, זעען, וואָס שפּעטער וועט זיין.